مراسم آغاز سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ حوزه‌های علمیه، با پیام حضرت آیت‌الله سبحانی، سخنرانی آیت‌الله اعرافی مدیر حوزه‌های علمیه کشور و با حضور حجت‌الاسلام والمسلمین محمدی گلپایگانی رئیس دفتر رهبر معظم انقلاب، آیت‌الله حسینی بوشهری رئیس شورای‌عالی حوزه‌های علمیه، نمایندگان مراجع عظام تقلید، برخی اعضای جامعه مدرسین و شورای‌عالی حوزه‌های علمیه، طلاب، علما و اساتید، ۲۹ شهریور در سالن اجتماعات مدرسه عالی دارالشفای قم برگزار شد.

تأکید آیت‌الله‌العظمی سبحانی در مراسم آغاز سال تحصیلی حوزه‌های علمیه

ضرورت یکسان‌سازی پاسخ‌ها به شبهات اعتقادی روز

حضرت آیت‌الله سبحانی گفتند: اکنون سؤال‌های زیادی از اطراف و اکناف به حوزه می‌آید و جمعی از حوزویان باید پاسخگوی سؤالات روز بوده و این جمع باید مجهز به پاسخ به سؤالات روز باشند و حتی پاسخ مراجع تقلید هم، جمع شود و جواب واحد داشته باشند. باید گروهی برای پاسخ به این سؤالات در مدرسه فیضیه تربیت شوند.

حضرت آیت‌الله سبحانی در آیین آغاز تحصیلی ۱۴۰۳ – ۱۴۰۲ حوزه‌های علمیه که در سالن همایش‌های مدرسه عالی دارالشفا برگزار شد، با اشاره به آیات قرآن، بر لزوم تجهیز به سلاح بیان و نگارش توسط عالمان و مبلغین دین تأکید و اظهار کردند: اولین خطاب و وحی به پیامبر ﷺ، خطاب به خواندن است: ﴿اقرأ باسم ربک الذی خلق﴾؛ این حاکی از آن است که قرائت، مسئله مهمی است. در آیه بعد می‌فرماید: ﴿الذی علّم بالقلم وعلّم الانسان مالم یعلم﴾ که این هم حاکی از اهمیت قلم است.

ایشان با بیان اینکه مجموع این آیات نشان می‌دهد که برای بیان شریعت باید مجهز به دو سلاح قلم و بیان باشیم و خداوند در قرآن کریم، حدود ۳۹ قَسم دارد، افزودند: قرآن کریم در جای دیگر هم به «قلم» قسم می‌خورد؛ «ن والقلم ومایسطرون». در واقع معلوم می‌شود: «مُقسم‌به» اهمیت فوق‌العاده دارد. قَسم‌های الهی برای بیان اهمیت «مُقسم‌به» است. نوعاً مفسران مزایای «مقسم‌به» را بیان کرده‌اند.

معظم‌له بیان کردند: در کتاب‌های تفسیری وقتی به قَسَم می‌رسند، به اهمیت «مقسم‌به» اشاره می‌کنند؛ اما اهمیتی به پاسخ قسم نمی‌دهند؛ درحالی‌که در کنار «مقسم‌به» می‌بایست، «مقسم‌له» را هم بیان کرد که ﴿ما أَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّکَ بِمَجْنُونٍ﴾.

حضرت آیت‌الله سبحانی، با اشاره به صدسالگی بازتأسیس حوزه علمیه قم، گفتند: مرحوم آیت‌الله‌العظمی حائری در سال ۱۳۰۱ تصمیم گرفت، حوزه علمیه قم را احیا کنند. مردان بزرگ کارهای بزرگ‌تری را انجام می‌دهند. هنگامی که سلاجقه از ضعف آل‌بویه استفاده کردند و کتابخانه شیخ طوسی رحمه‌الله را آتش زدند، شیخ مجبور شد، به نجف اشرف برود و مرکزی را تأسیس کرد که امروز قریب ۱۰۰ سال است که مورد استفاده ماست. هنگامی که هلاکو به الموت رفت و خواجه نصیرالدین طوسی رحمه‌الله را به اسارت گرفت، خواجه توانست، اندیشه هلاکو را که علاقه‌مند به نجوم بود، متوجه کرده و رصدخانه مراغه را بسازد و بیش از ۴۰۰ جلد کتب تخصصی را جمع‌آوری نمود و همه علمای فراری را فراخواند و در یک مکان گرد هم آورد.

این مرجع تقلید، حضور آیت‌الله حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی رحمه‌الله در قم و تشکیل این حوزه را کار بزرگی که برکات فراوانی داشته، دانست و افزود: این انقلاب از برکات حوزه است. بنابراین حوزه را باید با همان برنامه فرهنگی خودش حفظ کرد. فرهنگ حوزه را عوض نکنیم؛ بلکه باید محفوظ بماند؛ البته با توجه به گذر زمان کمالاتی پیدا کند؛ اما این فرهنگ نباید تبدیل به فرهنگ دانشگاه شود.

ایشان ادامه دادند: مرکزیت فیضیه، حرم و ... را باید حفظ کنیم و کاری نکنیم، اینجا خلوت باشد. مرحوم آیت‌الله‌العظمی بروجردی رحمه‌الله عصرها درس می‌گفتند، بعد از فراغت ایشان، مدرسه فیضیه از طلبه موج می‌زد.

معظم‌له گفتند: یکی از فرهنگ‌های خوب بحث‌های بین‌الاثنین(مباحثه) است که لازم است، با جدیت حفظ شود؛ همان‌گونه که توانسته‌ایم، علمای بزرگی را پرورش دهیم، باید بتوانیم همان‌گونه که در طول تاریخ علمای بزرگی تربیت شدند، اکنون هم طلاب و فضلای بزرگی را پرورش دهیم.

ایشان افزودند: از نظر امتحان در حوزه علمیه، باید کتبی و نوشتاری و به‌سبک حضوری باشد و این، برای ما مهم است و نباید از دیگران سرمشق بگیریم.

حضرت آیت‌الله سبحانی بر تربیت افراد متخصص تأکید و بیان کردند: باید کسانی باشند که متخصص در تدریس لمعتین باشند. همچنین افرادی تربیت شوند که متخصص تدریس رسائل و مکاسب شوند؛ البته این مانع از تدریس دیگران نمی‌شود.

ایشان با اشاره به نامه خود به یکی از اعضای شورای‌عالی حوزه درباره شبهات فراوان مطرح‌شده در فضای مجازی، اظهار کردند: اکنون سؤال‌های زیادی از اطراف و اکناف به حوزه علمیه می‌آید و جمعی از حوزویان باید پاسخگوی سؤالات روز بوده و این جمع باید مجهز به پاسخ به سؤالات روز باشند و حتی پاسخ مراجع تقلید هم، جمع شود و جواب واحد داشته باشند. لازم است، افرادی متخصص در این زمینه توسط حوزه علمیه بتوانند، نقش‌آفرینی کرده و شبهات را پاسخ دهند؛ بسیاری از علما، کتب پاسخ به شبهات نوشته‌اند.

معظم‌له در پایان تأکید کردند: نکاتی که در این جلسه به آن اشاره نمودم، تماماً تجربه‌های بنده بود و امیدوارم که این نکات مورد توجه قرار بگیرد.

• تبیین محورهای هفتگانه تحول در حوزه‌های علمیه

آیت‌الله علیرضا اعرافی، مدیر حوزه‌های علمیه نیز ۲۹ شهریور در آیین آغاز سال تحصیلی ۱۴۰۳–۱۴۰۲ حوزه‌های علمیه که در سالن همایش‌های مدرسه عالی دارالشفا برگزار شد، ضمن تبریک آغاز سال تحصیلی و خوشامدگویی به حاضرین جلسه،«حوزه علمیه و رسالت تبلیغ و تبیین» را به‌عنوان شعار سال حوزه اعلان کرد و با اشاره به منشور روحانیت حضرت امام خمینی قدس‌سره، به هفت محور مهم برنامه‌های تحولی حوزه‌های علمیه اشاره نمود که بدین شرح می‌باشد.

منزلت روحانیت و حوزه‌های علمیه از نگاه امام خمینی قدس‌سره

ضمن تقدیر و تشکر صمیمانه و خوشامدگویی خدمت طلاب گران‌قدر، فضلای عزیز، اساتید بزرگوار، محققان و مبلغان و مدیران و کارگزاران حوزه‌ها، اعضای محترم شورای‌عالی جامعه مدرسین و شورای‌عالی حوزه‌های علمیه، مجمع عمومی جامعه مدرسین، مجمع نمایندگان طلاب، نهادهای حوزوی و مؤسسات حوزوی که در محضرشان هستیم و به–ویژه خدمت نمایندگان بیوت مراجع عظام و به‌طور ویژه خدمت ریاست ارجمند دفتر مقام معظم رهبری، خدمت دبیر بزرگوار و ارجمند جامعه مدرسین و شورای‌عالی و همه بزرگوارانی که در این محفل حضور دارید، اجازه می‌خواهم که سخن را با فرازی از منشور روحانیت حضرت امام قدس‌سره آغاز کنم و در ادامه، نکاتی در مورد حوزه‌های علمیه[بیان کنم]. امام بزرگوار در این منشور می‌فرمایند:

«تردیدی نیست که حوزه‌های علمیه و علمای متعهد در طول تاریخ اسلام و تشیع مهمترین پایگاه محکم اسلام در برابر حملات و انحرافات و کج‌روی‌ها بوده‌اند. علمای بزرگ اسلام در همه عمر خود تلاش نموده‌اند تا مسائل حلال و حرام الهی را بدون دخل و تصرف ترویج نمایند.

اگر فقهای عزیز نبودند، معلوم نبود، امروز چه علومی به‌عنوان علوم قرآن و اسلام و اهل‌بیت علیهم‌السلام به خورد توده‌ها داده بودند. جمع‌آوری و نگهداری علوم قرآن و اسلام و آثار و احادیث پیامبر بزرگوار صلی‌الله‌علیه‌وآله و سنت و سیره معصومین علیهم‌السلام و ثبت و تبویب و تنقیح آنان در شرایطی که امکانات بسیار کم بوده است و سلاطین و ستمگران در محو آثار رسالت، همه امکانات خود را به کار می‌گرفتند، کار آسانی نبوده است که بحمدالله امروز نتیجه آن زحمات را در آثار و کتب بابرکتی همچون «کتب اربعه» و کتاب‌های دیگر متقدمین و متأخرین از فقه، فلسفه، ریاضیات، نجوم، اصول، کلام، حدیث، رجال، تفسیر، ادب، عرفان، لغت و تمامی رشته‌های متنوع علوم مشاهده می‌کنیم. اگر ما نام این–همه زحمت و مرارت را جهاد فی‌سبیل‌الله نگذاریم، چه باید بگذاریم؟

در بُعد خدمات علمی حوزه‌های علمیه سخن بسیار است که ذکر آن در این مختصر نمی‌گنجد. بحمدالله حوزه‌ها از نظر منابع و شیوه‌های بحث و اجتهاد، غنی و دارای ابتکار است. تصور نمی‌کنم برای بررسی عمیق و همه جانبه علوم اسلامی، طریقه‌ای مناسب‌تر از شیوه علمای سلف یافت شود. تاریخ بیش از هزار ساله تحقیق و تتبع علمای راستین اسلام گواه بر ادعای ما در راه بارور ساختن نهال مقدس اسلام است. صدها سال است که روحانیت اسلام تکیه‌گاه محرومان بوده است. همیشه مستضعفان از کوثر زلال معرفت فقهای بزرگوار سیراب شده‌اند. از مجاهدات علمی و فرهنگی آنان که به‌حق از جهاتی افضل از دماء شهیدان است که بگذریم، آنان در هر عصری از اعصار، برای دفاع از مقدسات دینی و میهنی خود، مرارتها و تلخی‌هایی متحمل شده‌اند و همراه با تحمل اسارت‌ها، تبعیدها، زندان‌ها و اذیت و آزارها و زخم‌زبان‌ها، شهدای گران‌قدری را به پیشگاه مقدس حق تقدیم نموده‌اند.» (صحیفه امام خمینی، جلد ۲۱ ص ۲۷۵)

• محورهای هفتگانه تحول در حوزه‌های علمیه

۱. تبلیغ معارف الهی و تبیین حقایق آسمانی، غایت‌القصوای حوزه‌های علمیه

محور اول، مسائل تبلیغ است؛ گرچه هم نهادهای تبلیغی و هم حوزه، گام‌هایی در مسیر تبلیغ برداشته‌اند و حوزه هم با هدایت مراجع عظام و رهبری معظم انقلاب اسلامی و شورای‌عالی، قدم‌های مهمی در حوزه تبلیغ برداشته است؛ اما سخنان اخیر رهبری عالی‌قدرمان در حوزه تبلیغ، ابواب جدیدی را به روی ما گشود و تأکیدات تازه‌ای را بر ما فرض کرد. مطمئناً طلاب و فضلا، گروه‌های جهادی، جریان‌ها و نهادها، گام‌های متناسبی را در راستای فرمایش ایشان خواهند برداشت؛ مدیریت هم با هدایت بزرگان، طرحی را در حال آماده‌سازی دارد که ان‌شاءالله ظرف ماه‌های آینده انجام خواهد شد. دوستان، جلسات و نشست‌های متعددی در همین دو ماه و چندماهه تعطیلات برگزار کرده‌اند که ادامه خواهد داشت و اعلام شده است، برای نظرخواهی و جمع‌آوری نظرات طلاب و فضلای جوان و اساتید و حوزویان. آنچه که ما در این‌جا در آغاز سال باید بر آن تأکید کنیم، این است که کارکردهای حوزه عبارت است از تحصیل، تدریس، تحقیق، تهذیب و تربیت و تبلیغ؛ اما از یک منظر عمیق، اگر به مقوله تبلیغ معارف دین و حقایق اسلام و انقلاب نگاه و در عمق سخنان رهبری معظم و مراجع عظام توجه کنیم، خواهیم دید که همه این فرایندهایی که در حوزه تحقق پیدا می‌کند، نهایتاً برای آن است که دین الهی در اعماق دل و جان جامعه بنشیند و دین خدا رواج پیدا بکند. این، نیاز به تبلیغ، تبیین و روشنگری به‌شیوه‌های گوناگون دارد؛ بنابراین پیاده‌سازی دین و تبلیغ معارف الهی و تبیین حقایق آسمانی، غایت‌القصوای همه فعالیت‌های ما و شما هست. تبلیغ دال مرکزی و نقطه اساسی و غایت‌القصوایی است که همه ما در جهت انجام درست آن باید تلاش بکنیم. تبلیغ بایستی روح نظام‌ها و برنامه‌ریزی‌ها و فعالیت‌های حوزویان باشد. اهتمام به تبلیغ باید در همه سطوح اساتید و بزرگان تا طلاب و فضلای حوزه رواج داشته باشد. محققان حوزه و نظام تحقیقی، باید نگاه او به حل معضلات و گره‌گشایی از شبهات باشد؛ نظام تحقیقی ما همان‌طور که رهبری فرمودند و سنت پیشین بزرگان را اشاره فرمودند، باید معطوف به تبلیغ دین، ترویج حقایق الهی و روشنگری جامعه و جوان و دنیای امروز باشد. تبلیغ، غایت‌القصوی است؛ تبلیغ، محور اساسی و روح همه نظام‌های حوزوی باید باشد. پیوست رویکرد تبلیغی باید در همه کار و تلاش و فعالیت‌های ما حاکم باشد. سنت بزرگان ما هم آن بوده است که از مراجع عظام تا سطوح دیگر، از پژوهشگران و محققان و مدرسان، رسالت تبلیغ را بر دوش خود حس می‌کردند. حس تبلیغی احساس رسالت تبیین و روشنگری معارف الهی، باید فرهنگ حاکم بر ما باشد. وظیفه‌ای که بر دوش ما و مدیران قرار دارد، این است که راه‌ها را به سوی این نگاه بلند باز کنند و زمینه را برای نفوذ و رسوخ فرهنگ تبلیغ و تبیین در همه نظامات فراهم آورند.

ادامه در صفحه بعد

تهدیدهایی که به فرصت تبدیل شد

حجت الاسلام والمسلمین علیرضا سبحانی

به‌مناسبت یکصدمین سال تأسیس حوزه علمیه قم وآغاز سال تحصیلی ۱۴۰۳/۱۴۰۲ حجت‌الاسلام والمسلمین علیرضا سبحانی در یادداشتی به بررسی نقش مؤثر عالمان دین در تولید علم، تحکیم و ترویج معارف اهل‌بیت علیهم‌السلام و تأسیس پایگاه‌های مهم علمی و تربیت دانشمندان بزرگ پرداخته است که در ادامه می‌خوانید.

قال الصادق علیه‌السلام: «العالِمُ بزمانه لا تهجم علیه اللّوابس»؛ دانشمند آگاه از شرائط زمان غافل‌گیر نمی‌شود

مردان بزرگ با درک شرایط حاکم بر جهان، به کارهای بزرگتری دست می‌زنند و با در نظر گرفتن اوضاع و شرایط، تا آنجا که شرایط اجازه می‌دهد، به مقاصد عظیم خود جامه عمل می‌پوشانند.

در این نوشتار به برخی از این شخصیت‌های تراز دینی و عالمان زمان‌شناس که توانستند، در برابر طوفان حوادث و بحران‌های سخت روز، تهدیدها را تبدیل به فرصت کنند و خدمات بزرگ، مفید و ماندگاری از خود باقی گذارند، اشاره می‌گردد:

۱. شیخ طوسی(۴۶۰–۳۸۵) شخصیت عظیمی در بغداد بود. از دروس او جمعی از علمای فریقین بهره می‌بردند. روزی که سلاجقه، با استفاده از ضعف آل‌بویه وارد بغداد شدند و عظمت شیخ برای آنان سنگین بود، به خانه شیخ حمله بردند و کتابخانه و کرسی درس او را به آتش کشیدند.

شیخ طوسی رحمه‌الله احساس کرد، در این شرایط نمی‌تواند در بغداد کاری انجام دهد و لذا با جمعی از شاگران خود به نجف اشرف مهاجرت کرد و زیربنای حوزه علمیه نجف را پی‌ریزی نمود و از سال ۴۴۸ به‌مدت ۱۲سال در آنجا به تدریس و تألیف پرداخت و از آن‌جا که عمل پاک از نیت پاک سرچشمه می‌گیرد، اکنون که در آستانه هزاره تأسیس حوزه علمیه نجف هستیم، خوشبختانه این حوزه همچنان نورپاش است و مرکز فقه و فقاهت و علوم آل‌بیت علیهم‌السلام به‌شمار می‌رود. خدا می‌داند در این مدت(هزاره) چه شخصیت‌های عظیمی پرورش یافته و به اطراف و اکناف جهان رفته‌اند.

۲. در زمان خواجه نصیرالدین طوسی(۵۹۷–۶۷۲ق) هُلاکوخان خون‌خوار از شرق، قتل و غارت را شروع کرد تا به بغداد رسید و در آن زمان از علمیت فوق‌العاده خواجه نصیرالدین طوسی رحمه‌الله آگاه بود. هنگامی که قلعه الموت را تسخیر کرد، خواجه را در واقع به اسارت گرفت و او را همراه خود برد تا از علوم فلکی او بهره بگیرد. خواجه در چنین شرایطی، رصدخانه عظیمی در مراغه تأسیس کرد و از این طریق، علمای بلاد را که از ترس هلاکو پراکنده شده بودند، دور خود جمع کرد و کتابخانه‌ای با ۴۰۰ هزار جلد کتاب گردآوری کرد.

۳. محقق کرکی (م.۹۴۰ ق.) از علمای بزرگ حوزه نجف اشرف بود؛ ولی آنگاه که دولت صفوی از ایشان دعوت نمود تا دولت نوپا بر اساس آموزه‌های دینی پی‌ریزی شود. وی وظیفه دید که کارهای بزرگ خود را در نجف متوقف کند و برای کار بزرگتری رهسپار ایران شود. ایشان در طول مدت اقامت خود در ایران توانست، خطوط دولت اسلامی را ترسیم کرده و دوکتاب ارزشمند یکی به‌نام «الرسالة الجعفرية » (سال ۹۱۶ق.) و دیگری به‌نام «نفحات اللاهوت» (سال ۹۱۷ ق.)را تألیف کند. ایشان در این دو کتاب، وظائف دولت اسلامی و کیفیت اخذ خراج را تشریح کرده است. پس از سامان بخشیدن به کارها به عراق بازگشت. ولی آنگاه که شاه اسماعیل در سال ۹۳۰ درگذشت و امور کشور به فرزندش طهماسب واگذار شد، بار دیگر از ایشان به ایران دعوت شد و ایشان توانست، امور دینی را هموار سازد و در هر نقطه، امامی برای نماز جمعه منصوب کرد. در این جا نتیجه می‌گیریم که علمای شیعه از فرصت‌های به‌دست‌آمده بهره گرفته و کارهای عظیمی را انجام داده‌اند.

اگر بخواهیم از این نمونه‌ها ذکر کنیم، از مطلب باز می‌مانیم. یکی از این ضابطه تاریخی، آیت‌الله‌العظمی حاج شیخ عبدالکریم حائری رحمه‌الله است. او در حقیقت مصداق حدیث «العالِمُ بزمانه» بود. وی شرایط را در نظر گرفت و کار فوق‌العاده‌ای انجام داد.

• شرایط حاکم بر زمانه مرحوم حاج شیخ

او در شرایطی به تأسیس حوزه در شهر قم اقدام کرد که جهان در موقعیت خاصی قرار داشت. در سال ۱۳۳۶ق. (۱۲۹۷ش.) جنگ جهانی اول با تلفات بالا(حدود۱۰میلیون نفر) و زخمی‌های فراوان و ویرانی بسیار پایان یافت. دولت‌های غربی هرکدام در فکر استعمار نقطه‌ای از جهان بودند. دولت فرانسه، بخش آفریقا را در نظر گرفت و به تسخیر آن پرداخت. دولت انگلستان خاورمیانه را برگزید و توانست، با فروپاشی دولت عثمانی، دولت‌های ضعیف و کوچک را به وجود آورد که همگی ثناگوی او باشند؛ حتی توانست، منطقه جزیرةالعرب را در اختیار جمعی بگذارد که از نظر فکری و ایدئولوژی با دیگر کشورهای اسلامی در تضاد هستند.

در ترکیه با روی کار آمدن آتاتورک، اسلام به حاشیه رفت و حتی أذان به ترکی گفته شد. دولت‌های استعماری برای ایران نیز نقشه خاصی کشیده بودند و با گزینش رضاخان برای حکومت، دولتی کاملاً همسو با سیاست‌های استعماری، بر ایران حکم‌فرما شد.

ادامه در صفحه بعد